

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEVEN ALMERE

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEVEN ALMERE

Verslag Breed Beraad gehouden op 07 november 2003

Drs K.B. de Graaf

INHOUD

VERSLAG	4
AGENDA	13
DEELNEMERS	16
ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING	18
BESTUUR	22

VERSLAG

Inleiding Breed Beraad

Almere staat voor een nieuwe fase in haar bestaan. De stad verrees als het voorlopig laatste sluitstuk van het zelfgemaakte Nederland, als de jongste dochter van het maakbaarheidsideaal, ontstaan uit een unieke samenwerking van planning, ingenieursvernuft en onderzoek. Nu is een nieuwe groeifase aan de orde, waarin de huidige stad zal doorgroeien naar een inwonersaantal tussen de 250.000 en 400.000 in 2030. Daarnaast is er een transformatieproces in gang gezet, waarin Almere van een verzameling van suburbane woonmilieus moet veranderen in een volwaardige stad, met een sterk verdicht stadscentrum, met grootstedelijke voorzieningen en met infrastructurele en economische verbindingen met de Noordvleugel van de Randstad. Maar wat betekenen de groei en de versterkte opname in de Noordvleugel nu voor Almere? Moet Almere er naar streven een ‘complete stad’ te worden, of moet er gezocht worden naar complementariteit met andere stedelijke kernen in de Noordvleugel?

Tegelijkertijd moet worden vastgesteld, dat er minder is nagedacht over de sociale en culturele gevolgen van deze groei en transformatie. Hoe zit het met de burgers van Almere? Willen zij eigenlijk wonen in een ‘complete stad’, of zien zij liever Almere als basis voor het wonen, en maakt de mobiliteit het hen mogelijk andere grootstedelijke voorzieningen elders te zoeken? Bestaat er zoiets als een Almeerse identiteit, en is het wenselijk die te zoeken? Is bij deze groei de import van grote-stadsproblemen onvermijdelijk en wat betekenen ze voor de stad? Worden de grenzen van het maakbaarheidsideaal als gevolg van het doorgroeien naar een ‘complete stad’ door bestuurders wel voldoende onderkend?

Tegen deze achtergrond organiseerde het Forum voor Stedelijke Vernieuwing op vrijdag 7 november een Breed Beraad over het thema ‘Ontwikkelingsperspectieven Almere’. Tijdens dit beraad wisselde een breed samengesteld gezelschap van betrokkenen van gedachten over de hiervoor geschetste problematiek, onder leiding van drs J.J. Modder, voorzitter Knooppunt Arnhem-Nijmegen (KAN). Met het organiseren van het Breed Beraad beoogt het Forum een bijdrage te leveren aan het debat over de toekomst van Almere.

Conclusies

Na afloop van het beraad formuleerde voorzitter Jaap Modder de belangrijkste conclusies van het debat als volgt. Almere beraadt zich op haar toekomst als complete stad. Met die operatie is niets mis, maar voorkomen moet worden dat de stad zich blindstaart op het aanbieden van alle mogelijke stedelijke functies. Er moeten keuzes worden gemaakt ten aanzien van de profilering van de stad en daarbij dient de positie in de noordvleugel van de Randstad als referentiekader. Over de fysieke aanpak van Almere is gezegd dat een bredere oriëntatie noodzakelijk is; de stad is nu teveel met één navelstreng aan Amsterdam gebonden. Betere verbindingen naar het oosten en noorden en met name een extra verbinding met Amsterdam via het IJmeer zijn noodzakelijk voor de verdere groei van de stad. Het faciliteren van toekomstige ontwikkelingen en het binnenhalen van voorzieningen die de stad nu nog ontbeert is mogelijk door op strategische plaatsen reservelocaties achter de hand te houden. Ten opzichte van Amsterdam en andere steden heeft Almere twee ‘unique selling points’: de ruimte en het water. Met name het laatste moet meer worden uitgebuit (Almere als extraverte waterstad). De scheiding in het ruimtelijk beleid van de gemeente, waarbij het westelijk deel van de stad als ‘hoogstedelijk’ is benoemd en het oostelijk deel veel meer subuurbaan moet worden ontwikkeld, werd tijdens het beraad afgezwakt. Per locatie moet worden bekeken welk woonmilieu op die plek kansrijk is. Twijfels rezen er

overigens wel over de haalbaarheid van echt stedelijke milieus; daarvoor is Almere in algemene zin toch teveel een 'huisje, boompje, beestje'-milieu, een conclusie die wordt bevestigd door recent sociologisch onderzoek.

In het sociaal beleid van Almere bestaan nog de nodige 'institutionele vlekken'. Op dit terrein moeten gemeente en andere partijen vooruit gaan kijken, aangezien de multiculturele samenleving zich ook in Almere aandient. De slogan 'Het kan in Almere' zal ook op dit terrein moeten worden waargemaakt.

Excursie en introductie

Het Breed Beraad werd gestart met een busexcursie door en langs Almere, die zicht bood op de verschillende ontwikkelingsopgaven waar de stad Almere voor staat. Het bekende verwijt dat Almere niet meer is dan één groot middelmatig woonmilieu kon onmiddellijk worden weerlegd bij het aanschouwen van de ontwikkeling van Overgooi, een gebied met vrije 900 kavels aan de oostkant van Almere Stad. In Almere Hout was reeds een begin gemaakt met dit royale wonen in het groen, waarmee met name hogere inkomens naar de stad worden gelokt die in het Gooi geen passende woonruimte kunnen vinden. Een woonmilieu met een geheel ander karakter vormt Noorderplassen, een locatie van circa 3.000 woningen aan de westkant. Hier speelt het water een belangrijke rol; het water dat in de ontwikkeling van Almere tot op heden een bescheiden rol heeft vervuld. Almere moet uitgroeien tot een kleurrijke, 'extraverte' waterstad', zo werd gezegd. Met de 30 km kustlijn kan en moet veel meer gebeuren. Volgens sommigen ligt hier 'het goud van Almere', zowel in termen van recreatie en vrije tijdsbesteding als in termen van beleving en identiteit. Het feit dat in het verleden niet aan de oevers is gebouwd, betekent nu een grote kans, waar zorgvuldig mee moet worden omgesprongen. Het gaat om strategische locaties, die niet te snel mogen worden weggegeven.

Stedelijke milieus

Rond Almere Poort wordt geprobeerd meer stedelijke woonmilieus te creëren, voornamelijk in de gestapelde sfeer. Of de woonconsument hier daadwerkelijk behoefte aan heeft, is nog even de vraag. Bijzonder aan de ontwikkeling is tevens dat de gemeente hier voor het eerst - na de drie wijken Haven, Stad en Buiten - op eigen kracht werkt. Voorheen kreeg de gemeente de grond tegen agrarische prijzen aangeboden en werd het 'casco' (groen, infra) verzorgd door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Dat casco ontbreekt nu ('in de middle of nowhere moet een nieuw stadsdeel worden ontworpen') en bovendien verkoopt Domeinen de grond tegen marktconforme prijzen, hetgeen een sluitende exploitatie bemoeilijkt. Veel zal afhangen van de realisatie van het Europakwartier, het eerste deelgebied. Hiermee moet Poort 'op de kaart' worden gezet.

De excursie liet eveneens zien dat Almere hard werkt aan het wegwerken van het imago van 'slaapstad'. De afgelopen jaren is de stad erin geslaagd een aantal grote bedrijven aan zich te binden. Voor bepaalde typen bedrijven, die aangewezen zijn op een hoogwaardige beroepsbevolking, wordt het steeds logischer zich in Almere te vestigen. Het confectiecentrum, ondergebracht in een ufo-achtig gebouw langs de snelweg A6, is een voorbeeld van de werkgelegenheid en het soort bedrijfsgebouwen die Almere wil aantrekken. Met de ontwikkeling van het nieuwe stadscentrum wordt getracht de achterstand van Almere op het gebied van

voorzieningen ('de wachttijd voor pianoles is hier al gauw zes jaar') in te lopen. De eerste onderdelen van dit plan - ontworpen door het Office for Metropolitan Architecture - waren zichtbaar, zoals de in aanbouw zijnde bioscoop en de 'ondergrondse' parkeergarage, gesitueerd onder het gebogen maaiveld. Afronding van het centrum wordt verwacht in 2007. Een actueel probleem vormt het inzakken van de kantorenmarkt, waardoor de ontwikkeling van de kantoren bij het station van Almere Stad wordt vertraagd. Een extra complicatie vormt de koppeling van de opbrengsten van de kantoorontwikkeling aan de uitvoering van het centrumplan; door de stagnatie komt deze koppeling onder druk te staan.

Preventieve vernieuwing

Overigens gaat het bij de vernieuwing van het centrum om meer dan alleen grootschalige ingrepen. Zo wordt er gewerkt aan het realiseren van studentenhuisvesting en vindt er in de woongebieden rond het centrum 'preventieve stedelijke vernieuwing' plaats, om te voorkomen dat deze gebieden verder afglijden. In deze gebieden is sprake van de eerste problemen met de integratie van diverse bevolkingsgroepen. Via fysieke en sociale ingrepen wordt hierop ingespeeld. Lastig punt hierbij is dat voor preventieve vernieuwing (nog) geen geld beschikbaar is uit bijvoorbeeld de ISV-gelden van het rijk. In de extensief bebouwde bedrijventerreinen van Almere Stad is eveneens een herstructureringsopgave aanwijsbaar; hier liggen kansen voor verdichting en optimalisering van het grondgebruik.

Verdere groei

Op dit moment wordt in Almere volop gediscussieerd over de groeistrategie voor de nabije toekomst. Geen stad in Europa is de afgelopen decennia zo snel gegroeid, maar de vraag is of dit zo door moet gaan. Ontegengesteld is er nog steeds een grote behoefte aan nieuwe woningen. Aan de andere kant gaan de bewoners van bestaande wijken zich in toenemende mate roeren ten aanzien van de verdere groei van de stad en kunnen er af en toe zelfs bezwaren tegen nieuwe bestemmingsplannen worden genoteerd. Kortom: Almere vertoont de eerste tekenen van een 'gewone' stad, met alle problemen die daar bij horen. Problemen ook die niet meer simpelweg door verdere groei zijn op te lossen; het beheer van bestaand stedelijk gebied vraagt in toenemende mate aandacht. Het college van B&W heeft deze noodzaak onderkend, door in een recent uitgebracht 'Stadsmanifest' het standpunt te verkondigen dat de kwaliteit van de huidige samenleving voorop staat. De bestaande bevolking moet intensief worden betrokken bij het uitzetten van de koers van de stad, zo wordt aangegeven. Datzelfde manifest pleit voor harde afspraken met het rijk over bereikbaarheid, grondbeleid en gemeentefinanciën, alsmede voor bestuurlijke slagkracht en ruim baan voor experiment en initiatief. Voor dat laatste heeft Almere als een van de weinige steden in Nederland letterlijk en figuurlijk de ruimte.

Rol van infrastructuur

Door weinigen wordt eraan getwijfeld dat Almere door zal groeien. Er is ruimte voor circa 400.000 inwoners. Op welke wijze, in welk tempo en onder welke condities die groei gestalte zal krijgen, is op dit moment onderwerp van studie. Een en ander is mede afhankelijk van

beslissingen over de infrastructuur naar Almere. Zo past de mogelijke aanleg van de IJmeerverbinding naar Amsterdam in een scenario waarbij Almere sterker verbonden wordt met Amsterdam. Een dergelijke verbinding maakt het mogelijk om in delen van Almere (hoog)stedelijk te gaan bouwen, zoals bij Almere Pampus. Daarnaast kan een brug naar Amsterdam een belangrijke symboolfunctie vervullen, vergelijkbaar met de brug naar de Kop van Zuid en de brug over de Taag in Lissabon. Het uitblijven van de IJmeerverbinding maakt een keuze voor een verdergaande suburbane ontwikkeling van Almere weer begrijpelijk. Het integrale ontwikkelingsplan dat momenteel wordt opgesteld, maakt dergelijke scenario's en de gevolgen ervan inzichtelijk. Eind 2003 en begin 2004 moeten de ministeries van V&W en VROM duidelijkheid verschaffen over de toekomst van Almere.

De verdere groei van Almere heeft ook consequenties op andere terreinen, zoals voor het stadscentrum. Het huidige plan past bij een bevolkingsomvang van 200.000 inwoners. Bij een verdubbeling van dat aantal is het de vraag welke voorzieningen daarvoor noodzakelijk zijn en waar deze worden gesitueerd: in het huidige centrum of juist veel meer in de verschillende wijken van de stad. Het is mede in dit kader dat Almere op een aantal plekken 'reservelocaties' achter de hand houdt, zoals aan de rand van het stadscentrum. Hiermee kan te zijner tijd worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen.

Discussie

Na een korte voorstelronde - waaruit bleek dat veel aanwezigen naar Almere waren gekomen vanuit een grote interesse voor de verdere ontwikkeling van deze stad - werd gestart met het eerste deel van het Breed Beraad, onder leiding van voorzitter Jaap Modder. Hierin stond de verdere groei van Almere centraal, met de daarbij behorende dilemma's zoals wat gebeurt er met het centrum, welke woonmilieus worden er gemaakt en welke rol spelen de nieuwe ontwikkelingscondities. De positie van Almere in de noordvleugel van de Randstad speelt daarbij een belangrijke rol. Om de Randstad in internationaal opzicht bij de tijd te houden, is een grootstedelijk klimaat op topniveau noodzakelijk. Diversiteit vormt daarbij het sleutelbegrip en Almere moet haar bijdrage daaraan leveren. Dit betekent het afstappen van het denken in kwantiteiten ('Almere moet elk jaar 3.000 woningen bouwen') en een overstap naar meer strategische overwegingen.

Bij dit alles is het de vraag of Almere een 'complete stad' moet worden. Er werd voor gepleit de compleetheid van de stad vooral te bezien op het niveau van het 'daily urban system'. Nogmaals, Almere zal daar haar bijdrage aan moeten leveren, door naast het wonen ook andere onderdelen in haar programmering op te nemen. Een rijke schakering aan woon,- werk- en voorzieningenmilieus is noodzakelijk, die niet zozeer op elkaar hoeven te zijn gericht, maar wel op het genoemde daily urban system. Los hiervan moet Almere haar 'dagelijkse' voorzieningen op een hoger peil zien te krijgen, zo werd geconcludeerd. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een goed ziekenhuis, maar ook aan goed MBO en HBO-onderwijs. Met dat laatste kunnen jongeren beter aan de stad worden gebonden, zo is de verwachting. Nu is de uitstroom van deze groep nog te groot. Met de verdere groei van de bevolking zullen dergelijke stedelijke functies vanzelf ontstaan. Op het gebied van infrastructuur kan de compleetheid gezocht worden in de verbindingen met Amsterdam ('Almere is nu teveel met één navelstreng aan de hoofdstad verbonden'), alsmede met de andere windrichtingen. Zo werd een doorsteek per auto naar het oosten genoemd, alsmede een betere treinverbinding naar het noorden.

Geen blauwdruk

Tijdens de discussie over het begrip ‘complete stad’ werd duidelijk dat hier geen blauwdruk voor bestaat. Elke stad heeft zijn eigen kenmerken en randvoorwaarden, zowel in fysiek als sociaal opzicht. ‘Compleet’ betekent ook niet dat Almere alle denkbare stedelijke functies in huis moet hebben. Dergelijke steden zijn een fata morgana, zo werd gezegd: maak duidelijke keuzes en voorkom dat er op teveel paarden wordt gewed. De stad moet er verder voor waken een kopie te willen worden van Amsterdam. De bijna paradoxale wensen van de huidige bevolking spelen hier als een complexe factor doorheen. Men wil geen Amsterdam worden - men is juist naar Almere gekomen om de grootstedelijke problemen te vermijden - maar Almere moet wel alle voorzieningen hebben die Amsterdam ook heeft, zo werd gezegd.

Wel is duidelijk dat de stad een compleet pakket aan voorzieningen nodig heeft, die passen bij haar karakter en positie in de noordvleugel van de Randstad, waarbij complementair ten opzichte van Amsterdam en de Deltametropool wordt gedacht en waarmee de stad zich regionaal kan profileren. Waarom komen mensen van buiten naar Almere toe, dat is de vraag. Met andere woorden: wat heeft Almere te bieden. Voorbeelden zijn functies die veel ruimte vragen en elders in de regio geen plek kunnen vinden, zoals stadions. Op het gebied van wonen kan het gaan om het aanbieden van kavels; een product dat Amsterdam niet of nauwelijks kan aanbieden. Daarnaast kan Almere de aanwezigheid van het water veel beter benutten (‘Richt het IJmeer in als recreatiegebied; dat is op dit moment niet goed voor recreatie te gebruiken.’).

In dit kader wordt ook wel gedacht over het verplaatsen van een deel van Universiteit van Amsterdam naar Almere. Almere heeft de ruimte voor een campusachtige formule, waarbij wetenschappelijk onderzoek en aanverwante bedrijvigheid kunnen samensmelten. Daarbij zou het vooral om bètafaculteiten gaan. Enkele aanwezigen vonden dat geen goed idee, aangezien vooral alfa en gammastudenten bijdragen aan stedelijkheid (‘Alfa’s en gamma’s zitten in de kroeg, bèta’s lopen hard.’). Anderen vonden dat de aandacht vooral zou moeten uitgaan naar de gewenste bedrijvigheid: ‘Dan komt de universiteit vanzelf.’ Bescheidenheid is namelijk op zijn plaats ten aanzien van het sturend vermogen van de lokale overheid in deze. Het bieden van ruimte is feitelijk een van de weinige instrumenten die een gemeente zelf in handen heeft. Een aanwezige: ‘Ga het maar ondernemen, biedt de ruimte maar aan en kijk wat erop af komt. Ontwikkel daar antennes voor. We weten namelijk niet wat *the next big thing* is. Zie het media gebeuren in Hilversum; dat heeft ook nooit iemand aan zien komen.’ De strategie dat hiervoor reservelocaties worden vrijgehouden kon op waardering van de aanwezigen rekenen. Een andere kansrijke strategie zou kunnen zijn om op dergelijke plekken te gaan werken met tijdelijke gebouwen, die bijvoorbeeld na 20 jaar weer worden afgebroken.

Wensen van de bevolking

De stad is een verzameling mensen en is meer dan een fysiek object, zo constateerde een van de aanwezigen. Belangrijk is de vraag wat de bewoners van Almere bindt en tot welke creativiteit zij in staat zijn. Daarmee raakte de discussie aan de identiteit van Almere als leefmilieu. Uit onderzoek, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de ‘gebruikswaarde’ van het wonen in Almere en de ‘belevingswaarde’, blijkt dat veel inwoners verheugd zijn over het huis en over de ruimte, het groen en het water. Men is verder ‘thuiszorg’ en gaat er weinig op uit. Daarmee ontstaat een beeld dat precies het omgekeerde is van de situatie in Amsterdam. In die laatste stad wordt krap gewoond, maar men neemt dat voor lief door de nabijheid van allerlei stedelijke

voorzieningen. De conclusie werd opnieuw getrokken dat Almere en Amsterdam volstrekt complementair zijn en dat het willen creëren van een Amsterdamse stedelijkheid ondenkbaar is: ‘Die verschillen – die zich mede uiten in de selectie van bevolkingsgroepen – krijg je in 50 jaar nog niet weg en dat is ook helemaal niet erg.’ Ten aanzien van de belevingswaarde blijkt dat inwoners van Almere weinig weten van de geschiedenis van het gebied en aan de polder weinig ‘decorwaarde’ toekennen. Almere heeft als stad weinig imago; de begrippen ‘vuil’, ‘smerig’ en ‘veel mooie vrouwen’ worden niet met Almere geassocieerd (uiteraard wel met Amsterdam).

Wat betekent dit voor de koers van Almere? De hoop op het binnenhalen van de ‘creative class’ kan de gemeente laten varen, zo werd gesteld. De genoemde alfa’s en gamma’s wonen liever in de stad en die milieus liggen vlakbij. Bèta’s zijn dan wellicht toch kansrijker, aangezien deze bij voorkeur aan de rand van de stad wonen. Anderen waren positiever gestemd en pleitten ervoor meer mogelijk te maken op het gebied van ondernemerschap, daarbij aansluitend op de drie randvoorwaarden van ‘creative class’ goeroe Richard Florida: talent, technologie en tolerantie. Ook in nieuwe steden kan een dergelijke ‘biotoop’ voor creatieve mensen ontstaan. Lastig punt daarbij is wel dat in Almere alle ruimte streng is verkaveld en bestemd en de creativiteit weinig kanten uit kan. Rommelzones rondom het centrum, met ‘broedplaatspotentie’, ontbreken hier.

Liever senioren

Interessanter dan de creatieve klasse is daarom bijvoorbeeld de groep senioren, evenals de gezinnen. Daarmee werd opnieuw de vraag gesteld of een gebied als Poort wel kansen biedt. Een aanwezige betitelde het creëren van hoge dichtheden op de grens met Amsterdam als ‘19de eeuwse stedenbouw’. Anderen waren het daarmee eens en zagen vooral kansen in het verder uitbouwen van Almere als suburbaan woonmilieu: ‘Laagbouw in lage dichtheden kan ook best spannend zijn en dergelijke milieus kan Amsterdam in ieder geval niet bieden.’ Mede hierom werd ervoor gewaarschuwd teveel kaarten te zetten op de ontwikkeling van de westelijke kant van Almere. Juist aan de oostkant kan veel en snel gebouwd worden en daar is nog steeds een grote behoefte aan. Een vergelijkbare waarschuwing klonk ten aanzien van de dichtheden die gerealiseerd moeten worden: ‘In het westen hoge dichtheden en in het oosten lage dichtheden: dat is te kort door de bocht. Het gaat om hele grote gebieden, waar je niet zulke eenvoudige stelregels voor kunt hanteren. Beter is het om op kleine schaal de differentiatie op te zoeken.’

De suggestie werd gedaan om een vorm van organische stedenbouw in Almere mogelijk te maken, in de vorm van laagbouw in gesloten bouwblokken, waarbij bewoners zelf één of meerdere lagen aan hun huis kunnen toevoegen. Door de begane grond van dergelijke ‘stadshuizen’ extra hoog te maken, ontstaat bovendien ruimte voor andere programma’s. Zelfs voor Poort kan dit een aantrekkelijke typologie zijn, zo werd gesteld. Het gesloten bouwblok is namelijk niet per definitie voorbehouden aan de bouw van gestapelde woningen. Groot voordeel van deze bouwwijze is de heldere scheiding tussen openbaar en privé, in combinatie met de groene inrichting van het binnengebied. Er kan zelfs een redelijke woningdichtheid mee worden gehaald. Wel is het noodzakelijk goede parkeeroplossingen te vinden, om de kwaliteit van de openbare ruimte te kunnen waarborgen.

Leefstijlen weinig kansrijk

Het sturen van woonmilieus op basis van leefstijlen werd door de meeste aanwezigen afgedaan als weinig kansrijk. Daarvoor is de sprong tussen abstracte leefstijlen en concrete programma's van eisen voor bouwplannen (nog) te groot. Op dit moment worden woonmilieus in Flevoland vooral gedifferentieerd naar voorzieningenniveau, thema's en de mate van keuzevrijheid voor de woonconsument. Wel worden mogelijkheden gezien voor het aanbieden van sterke concepten (bijvoorbeeld woongebieden rond thema's als arbeid en zorg en sport), waar dan vervolgens de bijpassende leefstijlen vrijwillig op af kunnen komen. De aanwezige corporaties lieten blijken weinig te zien in een leefstijlgerichte benadering. Men ziet meer in het creëren van een gedifferentieerd woningaanbod, waarmee een maximale mix aan snel veranderende levensstijlen kan worden gehuisvest. De flexibiliteit die tegenwoordig door de consument zo wordt gewenst, kan worden gevonden in het mengen van wonen en werken. Daar zullen de bestemmingsplannen dan wel op moeten worden ingericht. Op dit moment bevinden deze zich nog als een knellend korset rond de woning.

Sociaal-culturele ontwikkelingen

Tijdens het vervolg van de discussie stond de sociaal-culturele ontwikkeling van Almere centraal. Recent onderzoek naar de sociale cohesie van Almere heeft aangetoond dat de stad weinig grote maatschappelijke problemen kent. Er is een grote verbondenheid met de woning en de stad, minder met het schaalniveau ertussen (de buurt en de wijk). De forse verhuisstromen binnen de gemeente dragen bij aan dat gebrek aan binding. Daarnaast is er geen gebrek aan interne sociale cohesie, oftewel tussen mensen onderling. Het bureacontact beperkt zich niettemin tot een rationeel contact. Keerzijde van de medaille is een toenemend gevoel van onveiligheid, in combinatie met meer spanningen in de openbare ruimte. Deelname aan vrijwilligerswerk en verenigingsleven is laag; men trekt zich terug in de eigen woning. Daarbij passen een hoog 'nimby'- gehalte en een geringe verdraagzaamheid.

Om deze ontwikkelingen tegen te gaan kan de gemeente verschillende dingen doen, zo hebben de onderzoekers aanbevolen: het bevorderen van de identificatie met de stad, direct optreden tegen hinder en het investeren in de grote groep jongeren ('dat vergt meer dan een tennisveldje').

Vanuit het besef dat men fysiek de zaken goed op orde heeft maar dat er sociaal nog een grote achterstand valt in te halen, heeft de gemeente besloten tot het opstellen van een sociale structuurschets voor de stad, waarvan een eerste concept onlangs is verschenen. Uit de onderliggende analyse is gebleken dat Almere op één punt sterk afwijkt van andere gemeenten: de grote hoeveelheid jonge mensen. Wat dit betekent voor het sociaal-culturele beleid van de gemeente is vooralsnog onduidelijk, zo werd gezegd. 'Het ligt voor de hand om je als stad hierdoor anders te manifesteren en profileren. Maak specifieke voorzieningen voor deze groep en probeer het daar aanwezige talent te faciliteren.' De groei van het aantal allochtonen vormt daarbij een heet hangijzer, zo werd duidelijk. 'Binnenkort krijgen jullie ook die Marokkaanse jongetjes; denk daar nu vast over na.' De corporaties zijn in ieder geval reeds aan de slag gegaan met de hiervoor genoemde 'preventieve stedelijke vernieuwing'. Ook wordt er gewerkt aan projecten voor allochtonen (hamam, bedrijfsruimtes voor allochtone ondernemers). Met politie en welzijnsinstellingen is richting de gemeente het aanbod gedaan om een gezamenlijk allochtonenbeleid op te stellen, maar volgens de gemeente is een dergelijk beleid niet nodig. Een aanwezige: 'De agendering van deze ontwikkeling als strategisch vraagstuk ontbreekt bij de

gemeente.’ Overigens was de toonzetting van dit deel van het Breed Beraad aanleiding voor een verzuchting bij één van de deelnemers: ‘Zo lang het over fysieke zaken gaat, doet iedereen enthousiast mee. Maar zodra het sociale ter sprake komt, slaat er een soort dufheid in de groep. Het gesprek gaat ook direct over “problemen”.’ Volgens sommigen heeft dit te maken met de onbekendheid met de ‘sociale materie’. Deze onbekendheid ten spijt zou Almere haar slogan ‘het kan in Almere’ juist ook op sociaal gebied moeten waarmaken, zo werd geconcludeerd.

Bestuurlijke processen

Het laatste deel van het Breed Beraad was gewijd aan de bestuurlijke organisatie van de ontwikkeling van Almere. Geconstateerd werd dat Almere subtiel onderhandelt met het rijk. Men houdt de troefkaarten op zak en vraagt boter bij de vis. Maar lukt het de gemeente ook uiteindelijk de deal met het rijk te sluiten? Is de stad bijzonder genoeg voor een aparte juridische status, zoals B&W stellen in hun Stadsmanifest? Volgens de aanwezigen lijkt het laatste idee weinig kansrijk, met name omdat niet verwacht wordt dat het rijk zal aangeven dat Almere in volle vaart naar 400.000 inwoners moet doorstoten. Daarentegen is het idee om van het rijk de grond ‘om niet’ ter beschikking gesteld te krijgen aanzienlijk zinvoller. Richting Domeinen en het ministerie van Financiën moet dan ook met volle kracht worden opgetrokken, zo werd voorgesteld, hoe moeilijk die operatie ook zal zijn. Daarnaast zijn zekerheden als de IJmeerverbinding noodzakelijk als richtinggevend kader, alsmede afspraken met Amsterdam over de programmering van woningbouw en bedrijvigheid.

AGENDA

Geannoteerde agenda voor het Breed Beraad over het thema 'Ontwikkelingsperspectieven Almere' dat op vrijdag 7 november 2003 wordt gehouden in en vanuit Brasserie 'De Kemphaan' te Zeist

---

Achtergronden

Almere staat voor een nieuwe fase in haar bestaan. De stad verrees als het voorlopig laatste sluitstuk van het zelfgemaakte Nederland, als de jongste dochter van het maakbaarheidsideaal, ontstaan uit een unieke samenwerking van planning, ingenieursvernuft en onderzoek. Nu is een nieuwe groeifase aan de orde, waarin de huidige stad zal doorgroeien naar een inwonersaantal tussen de 250.000 en 400.000 in 2030. Daarnaast is er een transformatieproces in gang gezet, waarin Almere van een verzameling van suburbane woonmilieus moet veranderen in een volwaardige stad, met een sterk verdicht stadscentrum, met grootstedelijke voorzieningen, en met infrastructurele en economische verbindingen met de Noordvleugel van de Randstad. Maar wat betekenen de groei en de versterkte opname in de Noordvleugel nu voor Almere? Moet Almere er naar streven een 'complete stad' te worden, of moet er gezocht worden naar complementariteit met andere stedelijke kernen in de Noordvleugel?

Tegelijkertijd moet worden vastgesteld, dat er minder is nagedacht over de sociale en culturele gevolgen van deze groei en transformatie. Hoe zit het met de burgers van Almere? Willen zij eigenlijk wonen in een 'complete stad', of zien zij liever Almere als basis voor het wonen, en maakt de mobiliteit het hen mogelijk andere grootstedelijke voorzieningen elders te zoeken? Bestaat er zoiets als een Almeerse identiteit, en is het wenselijk die te zoeken? Is bij deze groei de import van grote-stadsproblemen onvermijdelijk, en wat betekenen ze voor de stad? Worden de grenzen van het maakbaarheidsideaal als gevolg van het doorgroeien naar een 'complete stad' door bestuurders wel voldoende onderkend?

Aandachtspunten Breed Beraad

Tegen de hiervoor geschetste achtergrond wordt de discussie tijdens het Breed Beraad toegespitst op de volgende aandachtspunten:

- 1 De toekomst van Almere als 'complete stad' in de Randstad
- 2 Sociale, culturele en bestuurlijke gevolgen van de transformatie en groei van Almere

Agenda

Globaal ziet de agenda voor het Breed Beraad er als volgt uit:

Vrijdag 7 november 2003

11.00 uur   welkomstwoord door drsA.Th. van Delden, adviseur Dagelijks Bestuur
Forum voor Stedelijke Vernieuwing

11.05 uur werkbezoek
12.30 uur lunch Brasserie 'De Kempmaan'
13.30 uur discussie, toegespitst op aandachtspunt 1
15.15 uur pauze
15.30 uur discussie, toegespitst op aandachtspunt 2
17.30 uur afronding door drs J.J. Modder
17.40 uur slotwoord door drs A.Th. van Delden
18.00 uur apéritief en diner

DEELNEMERS

Deelnemerslijst van het Breed Beraad 'Ontwikkelingsperspectieven Almere' op vrijdag 7 november 2003 in Almere.

J.H. van der Aa	Projectbureau Toekomst Almere
Mr ir T.J.P.M. Boot	Gemeente Almere
Mw drs P. Brouwer	VU
A.W. Bijl	Gemeente Almere
Dr P.L.L.H. Deben	UvA
Drs A.Th. van Delden	Ministerie van VROM/Forum SV
A.S.M. Deutekom MBA	Woningstichting Goede Stede
Prof.dr R. van Engelsdorp Gastelaars	UvA
Ir B. Florian	Tinker Imagineers
Prof.ir D.H. Frieling	TU Delft/Ver.Deltametropool
Drs K.B. de Graaf	Vastgoedcommunicatie
R. de Haas	WVA
Drs G.M.M. Hendriks	Habiforum
Mw prof.ir F.M.J. Houben	Mecanoo Architecten Delft/TU Delft
Mw A. Jorritsma-Lebbink	Gemeente Almere
M. van der Land	OTB Delft
Drs J.J. Modder	KAN
Ir N. Mol	Vesteda Project
Drs D.A. Regenboog	LATEI/Forum SV
Drs D.B. Stadig	Gemeente Amsterdam
O. Telkamp	Ver. Bedrijfskring Almere
Prof.dr P.P. Tordoir	UvA/KvK Amsterdam
Drs J. de Vletter	Groene Stad Almere
Dr H.C. van der Wouden	RPb/Forum SV
Mw C.E. van Vlodrop	Forum SV

ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING

ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING

De stichting Forum voor Stedelijke vernieuwing – opgericht in 1983 – stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het inzicht in de specifieke positie en de sterke en zwakke punten van de stad. In samenhang daarmee wil het Forum de ontwikkeling stimuleren van een stedelijk vernieuwingsbeleid, dat is gericht op de bestrijding van sociale en materiële verpaupering en op een (re)vitalisering van de initiërende en stimulerende functies die de steden op velerlei gebied voor uiteenlopende betrokkenen (kunnen) vervullen. Dit betekent dat het Forum, naast de stedelijke fysieke omgeving, ook de stedelijke economische structuur, het sociaal-culturele klimaat in de steden en de organisatie van het bestuur van de steden tot zijn aandachtsgebied rekent.

Het Forum is opgericht ten behoeve van alle organisaties en personen die bij de stedelijke vernieuwing zijn betrokken. Derhalve behoren niet alleen overheidsorganisaties, politici en ambtenaren, maar ook (vertegenwoordigers van) private organisaties, publicisten, wetenschappers en ‘stedelingen’ tot de doelgroep van het Forum.

In algemene zin probeert het Forum zijn doelstelling te realiseren door te functioneren als platform voor de tot zijn doelgroep behorende organisaties en personen. Het Forum organiseert daartoe allereerst zogenaamde Breed Beraden. Tijdens de Breed Beraden wordt door een per beraad wisselend gezelschap van personen, die betrokken zijn bij de stedelijke vernieuwing, gesproken over ontwikkelingen, problemen en strategieën die van belang zijn voor de revitalisering van de steden.

Thema's Breed Beraden :

- economische revitalisering van de steden
- sociale en culturele revitalisering van de steden
- stedelijke vernieuwing en bestuurlijk-financiële verhoudingen
- stedelijk beheer
- stedelijke vernieuwing en informele economie
- stedelijke vernieuwing en openbare orde en veiligheid
- investeren in de stad
- public-private partnership
- flexibilisering van de geldstromen in de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en de randstad
- stedelijke vernieuwing en stadsvernieuwing in de jaren negentig
- publiek-private samenwerking bij de ontwikkeling van stedelijke vernieuwingsprojecten in middelgrote steden
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- naar een actief, integraal beheer van de na-oorlogse wijken
- stedelijke vernieuwing en het bestuur in grootstedelijke gebieden
- stedelijke vernieuwing en de bestrijding van sociale en materiële verpaupering
- stedelijke vernieuwing in de periode 1990 – 1994
- stedelijke vernieuwing en architectuur
- stedelijke vernieuwing en milieubeheer

- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van woningen in de sociale marktsector
- de relatie tussen gemeenten en woningcorporaties op lokaal niveau
- gerichte intensivering van ruimtelijke investeringen: mogelijkheden en beperkingen
- stedelijke vernieuwingsprojecten: hoe verder?
- de communicatie van de stedelijke vernieuwing
- financiële verhouding tussen de centrale overheid en de stedelijke overheden
- de toekomst van de knooppunten
- 'Belstato'
- stedelijke vernieuwing en projectontwikkeling
- stedelijke vernieuwing en de multiculturele stad
- beweeglijke burgers en stedelijke vernieuwing
- Europese eenwording, veranderende verzorgingsstaten en de stedelijke en bestuurlijke inrichting in Nederland
- stedelijke vernieuwing en openbaar vervoer
- het beeld van de VINEX-locaties
- de consequenties van het nieuwe beleid inzake perifere en grootschalige detailhandelsvestigingen voor de binnensteden
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en het nieuwe Grote Stedenbeleid
- de herontwikkeling van vroeg-naoorlogse wijken
- de ontwikkeling van de IJ-oeveren
- stedelijke vernieuwing, vergrijzing en modernisering van de ouderenzorg
- stedelijke vernieuwing en de vernieuwing van het bestuur
- Zuidvleugel van de Randstad
- investeren in de bereikbaarheid van de steden
- herijking Belstato: de stedelijke vernieuwings- en beheeropgave in perspectief
- stedelijke vernieuwing en publiek-private samenwerking: voortschrijdende inzichten?
- stedelijke vernieuwing, materiële armoede en sociaal isolement
- stedelijke vernieuwing en Nederland 2030
- stedelijke vernieuwing en de 24-uurs economie
- stad zonder horizon
- investeren in stedelijke gebieden
- aan het werk met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
- TNLI: kansen en bedreigingen voor de vernieuwing van onze steden
- de educatieve stad
- ruimtelijke ontwikkeling en stedelijke vernieuwing
- sociaal investeren in steden
- de toekomstige ordening in de woonsector
- stedelijke vernieuwing en grondbeleid
- Het Nationaal Verkeers- en Vervoersplan en Stedelijke Vernieuwing
- stedelijke vernieuwing en ICT
- de stad in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Utrecht West in perspectief
- stedelijke vernieuwing en het MKB
- betekenis en kansen van het plan Amsterdam-Zuidas
- stedelijke vernieuwing en veiligheid

- wonen
- ruimte voor mobiliteit
- ontwikkelingsperspectieven Almere

Thema's studiedagen en symposia :

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- stadsvernieuwingsrapportage
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- internationalisering en stedelijke cultuur
- stedelijke vernieuwing en stedenbouw

Publicaties :

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- volkshuisvesting gewogen
- financiële prikkels voor actieve steden
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- opstellenbundel over stedelijke ontwikkelingen
- internationalisering en stedelijke cultuur
- mijn plek in de stad, 20 jaar Forum voor Stedelijke Vernieuwing

De activiteiten van het Forum worden mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van vele bij de stedelijke vernieuwing betrokken partijen (rijk, provincies, steden, bouwondernemingen, projectontwikkelingsmaatschappijen, institutionele beleggers, onderzoeksinstituten etc.).

BESTUUR

DAGELIJKS BESTUUR :

Ir P.O. Vermeulen	Voorzitter Raad van Bestuur Bank Nederlandse Gemeenten	voorzitter
Ing. J.Th. Blok	Directievoorzitter ERA Bouw	penningmeester
Dr J.J.M. Hemel	Directeur Academie van Bouwkunst Rotterdam	lid
Prof.dr L.A. de Klerk	Hoogleraar Planologie Universiteit van Amsterdam	lid
Drs D.A. Regenboog	Directeur LATEI	lid
Mw drs A.C. van der Veen	Sociaal-geograaf Bureau Middelkoop	lid
Dr H.C. van der Wouden	Sectordirecteur Ruimtelijk Planbureau	lid
Drs A.Th. van Delden	Plv. DG Wonen Ministerie van VROM	adviseur

ALGEMEEN BESTUUR :

Drs E.M. Agricola	KEI
Drs H.H. Apotheker	Gemeente Steenwijk
Prof. drs A.L.L.M. Asselbergs	Rijksdienst voor de Monumentenzorg
Drs Th.O.M. Aussems	Trudo
J.B. Benraad	Stadswonen Rotterdam
Edzo Bindels	West 8
A.M.W. Bodewes	Anke Bodewes Makelaardij
Drs ir C.A.M. de Boo	NS Vastgoed
Prof.dr R.W. Boomkens	Rijksuniversiteit Groningen
Mr A.H. Brouwer-Korf	Gemeente Utrecht
Ir M.A.E. Calon	Provincie Groningen
Dr P.F.G. Depla	Gemeente Nijmegen
Prof.dr W. Derksen	Ministerie van VROM
Ir J.D. Doets	ING Real Estate
A.Duivesteijn	Tweede Kamer
Prof. dr G.B.M. Engbersen	Erasmus Universiteit Rotterdam
W. ETTY	Andersson Elffers Felix
Ir I. Frankenmolen	Kraaijvanger . Urbis
Drs ing. J. Fokkema	Neprom
P. van der Gugten	Proper-Stok Groep
Dr M.A. Hajer	UvA
D. Halbesma	vh gemeente Almere
A.J. Hilhorst	Gemeente Den Haag

Pieter Hilhorst	De Volkskrant
M. Horselenberg-Koomen	Gemeente Doetinchem
Prof. ir F.M.J. Houben	Mecanoo Architecten Delft/TU Delft
Ing. J.A.J.M. van den Hoven	Heijmans
Prof. dr A.M.J. Kreukels	Universiteit Utrecht
M. Kromwijk	Woonbron-Maasoevers
Mr E.E. van der Laan	Kennedy Van der Laan Advocaten
Mr W.D. van Leeuwen	Aedes Ver. van Woningcorporaties
Prof. dr P.A.H. van Lieshout	Universiteit van Utrecht/ Ministerie van SZW
G.L. Mak	NRC-Handelsblad/UvA
Ir W.G. Meyer	Rotimex
Dr S.J. Noorda	Universiteit van Amsterdam
Mr P.G.A. Noordanus	VROM-raad
M. Norder	Provincie Zuid-Holland
Ir J.A.P. van Oosten	Koninklijke BAM Groep
Drs J.W. Oosterwijk	Ministerie van Economische Zaken
Mr R.J.J.M. Pans	VNG
M.G.T. Pastors	Gemeente Rotterdam
B.C. Pluimer	Blauwhoed
Ir A.V.M. Pouw	Woningbedrijf Amsterdam
Prof. dr U. Rosenthal	COT/Rijksuniversiteit Leiden
Ir P.S.M. Ruigrok	AM Wonen
Drs A.M.J. Rijckenberg	VROM-raad
Drs A.J.M. Schakenbos	Twijnstra Gudde
Prof. dr P. Schnabel	SCP
Drs D.B. Stadijg	Gemeente Amsterdam
Ir Ria J. Steenaart	Interimmanagement & Coaching
Drs F.H. van der Veen	Ministerie van VROM
A. van Vliet-Kuiper	Gemeente Amersfoort
Ir C.J. Vriesman	Staatsbosbeheer
Ir H.S. Yap	Yap Advies & Planning
Mr F. de Zeeuw	Bouwfonds Ontwikkeling/Raad voor V&W
J.H. Zwart	Timpaan